

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לא עמוד א

אמר ריש לקיש: מאי דכתיב +ישעיהו לג+ והיה אמונת עתיך חסן ישועות חכמת ודעת וגו' - אמונת - זה סדר זרעים, עתיך - זה סדר מועד, חסן - זה סדר נשים, ישועות - זה סדר נזיקין, חכמת - זה סדר קדשים, ודעת - זה סדר טהרות.

הושע פרק יד

- (א) תִּאשָׁם שִׁמְרוֹן כִּי מִרְתָּה בְּאֵלֶיהָ בְּחָרָב יִפְּלוּ עַל־לִיָּהֶם יִרְטָשׁוּ וְהִרְיוּתִיּוֹ יִבְקָעוּ: פ
(ב) שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ כִּי כִשְׁלֶת בְּעֹנֶךָ:
(ג) קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל יְקֹנֶה אֱמָרוּ אֵלָיו כֹּל תִּשָּׂא עֹזוֹ וְקַח טוֹב וְנִשְׁלַמְהָ פְּרִים שְׁפָתֵינוּ:
(ד) אֲשׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ עַל סוּס לֹא נִרְכָּב וְלֹא נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ אֲשֶׁר בְּךָ יִרְחַם יְתוֹם:
(ה) אֲרָפָא מְשׁוּבְתָם אֲהַבֵּם נִדְבָה כִּי שָׁב אִפִּי מִמֶּנּוּ:
(ו) אֲהִיָּה כְּטַל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כְּשׁוֹשַׁנָּה וְנִדְ שִׁרְשָׁיו כְּלִבְנוֹן: (ז) יִלְכוּ יִנְקוּתֵינוּ וְיִהִי כְזֵית הוֹדוֹ וְרִים לוֹ כְּלִבְנוֹן:
(ח) יִשְׁבוּ יִשְׁבִּי בְּצִלּוֹ יְחִיו דָּגָן וְיִפְרָחוּ כִּגְפָן זָכְרוּ כִּיִּן לִבְנוֹן: O
(ט) אֲפָרִים מִה לִּי עוֹד לְעַצְבִּים אֲנִי עֲנִיתִי וְאֲשׁוּרְנוּ אֲנִי כְּבָרוּשׁ רַעְנָן מִמֶּנִּי פְּרִיךָ נִמְצָא:
(י) מִי חָכֵם וַיִּבֶן אֵלָה נְבוֹן וַיִּדְעֵם כִּי יִשְׁרִים דְּרָכֵי יְקֹנֶה וְצַדִּיקִים יִלְכוּ בָּם וּפְשָׁעִים יִכְשְׁלוּ בָּם:

תלמוד בבלי מסכת יומא דף פו עמוד ב

בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. מדת בשר ודם, מקניט את חבירו בדברים - ספק מתפייס הימנו ספק אין מתפייס הימנו, ואם תאמר מתפייס הימנו - ספק מתפייס בדברים ספק אין מתפייס בדברים. אבל הקדוש ברוך הוא, אדם עובר עבירה בסתר - מתפייס ממנו בדברים, שנאמר +הושע יד+ קחו עמכם דברים ושובו אל ה', ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה, שנאמר וקח טוב, ולא עוד אלא שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב פרים, שנאמר +הושע יד+ ונשלמה פרים שפתינו. שמא תאמר פרי חובה - תלמוד לומר +הושע יד+ ארפא משובתם אהבם נדבה.

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף קי עמוד א

+דברי הימים ב' ב'+ לעולם זאת על ישראל - א"ר גידל אמר רב: זה מזבח בנוי ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן; ורבי יוחנן אמר: אלו תלמידי חכמים העוסקין בהלכות עבודה, מעלה עליהם הכתוב כאילו נבנה מקדש בימיהם... אמר רבי יצחק, מאי דכתיב: +ויקרא ו'+ זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם? כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם.

פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא טז - קרבני לחמי

תשמרו להקריב לי במועד... רבי אחא בשם רבי חנינא בר פפא לפי שהיו ישראל אומרים לשעבר היינו מקריבים קרבנות ומתעסקים בהם, ועכשיו שאין אנו מקריבים מהו להתעסק בהם, אמר להם הקדוש ברוך הוא הואיל ואתם מתעסקים בהם כאילו אתם מקריבים אותם

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת מנחות פרק יג

[יא] ועוד אמרו זאת התורה לעולה וכו', כל העוסק בתורה כאלו הקריב עולה ומנחה וחטאת ואשם. ואמרו תלמידי חכמים העוסקין בהלכות עבודה מעלה עליהם הכתוב כאלו נבנה מקדש בימיהן. ולפיכך ראוי לאדם לעסוק בעניני הקרבנות ולהתבונן בהן, ואל יאמר שהם דברים שאין להן צורך היום כדרך שאומרים הרבה מבני אדם.

ספר מצוות גדול עשין הקדמה כללית

ויש מהמון [ה]עם שאומרים מה לנו ולמצות סדר קדשים קל וחומר למצות סדר זרעים ולמצות סדר טהרות לדברים שאין נוהגין בזמן הזה, אל יאמר אדם כן כי המצות אשר צוה אדון² העולם יש לידע יסודותיהם אף על פי שאינם צריכין עתה כי על כל המצות נצטוינו ולמדתם אותם (דברים יא, יט)

רש"י מסכת יומא דף לו עמוד ב

ההוא דנחית - שליח צבור, שמסדר בתפלתו של יום הכפורים סדר עבודותיו של כהן גדול על שם ונשלמה פרים שפתינו (הושע יד).

טור אורח חיים סימן מח

וקבעו לקרות פרשת התמיד כדאי' במדרש בזמן שאין בה"מ קיים מה תהא עליהם אמר לו כבר הקדמתי להם סדר הקרבנות כ"ז שעוסקין בהן מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני ובסידור ר"ע כתוב פרשת ברכת כהנים אחר ברכת התורה קודם פרשת התמיד ויש נוהגין לומר אחריה פסוק וערבה לה' מנחת יהודה וגו' וטוב לומר אחריה סדר המערכה שזה נוסחה אביי מסדר סדר המערכה משמיה דגמרא ואליבא דאבא שאול... וטוב לומר אחר זה רבון העולמים אתה צויתנו להקריב קרבן התמיד במועדו ולהיות כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדם ועתה בעונותינו חרב המקדש ובטל התמיד ואין לנו כהן בעבודתו ולא לוי בדוכנו ולא ישראל במעמדו ואתה אמרת ונשלמה פרים שפתינו לכן יה"ר מלפניך שיהא זה חשוב ומקובל לפניך כאילו קרב התמיד במועדו ועמדתי על מעמדו...

ג לו יהו שהמדרים האחרים נחוצים הם יותר למעשה וצריכים לשום העיון בהם יותר עכ"פ למה לא יאציל כל איש מהלומדים זמן סן הזמנים ללימוד הק' הזה וארץ יפעל כנפשו שיהמר לו לנמרו כימי חייו לימוד הזה שהרבת ודרכה פרשיות שכתורה נתבאר בו כי באמת מוטל על האדם לעמול כימי חייו להכניס בלבו את כל דברי

התורה

והמרתם זה המשנה ועשיתם זה העשייה עכ"ל. גם ידע האדם שכאשר יחמר לו בעוה"ז ידעת פרשה ארת בתורה יהיה לו זה חסרון נצוץ בעוה"ב שכאשר יגלה הקב"ה לעוה"ב את המדות והכמות העליונות אשר נמצאים בכל פרשה ופרשה שבתורה לא יביט אותה אלא אלו שלמדו והבינו אותה פרשה בעוה"ז וכראותא במדרש

ז עורר שאלה אתה אשאל אלו היה בא פבשר נאמן לישראל שבזמן קרוב הדיה הגאולה בוראי היו מורדיון אלפי רבבות מישראל ללמוד ההלכות השייכות לקרבנות ולמקדש בעבור שאו כל הדינים ננעצו למעשה לא סיכעיא לכרנים אף גם לישראלים שהרי אכילת קדשים וביאת המקדש נגע לכולם וגם בזמן הדוא על הגרולים שבישראל מוטל להורות לעם ה' את כל הדינים השייכים לקדש ולמקדש ועתה הגידו נא לי הלא אנו מחבני ומצפין בכל עת על ביאת המשיח שיבוא במהרה וכמו שאנו אומרים נ' פעמים בכל יום ע"כ נקוה לך ה' אלהינו לראות מהרה בתפארת עונך גשמע באונינו מה שאנו

לדעת להורות] ובפרט לפי גדל מצוקת הזמן שמצוי כעת בעולם בעוה"ז כמעט נתקיימו כל הסימנים שהצבדו חז"ל בעת קרוב הגאולה עיין סוף סומה במשנה ובמגדריין צ"ו וצ"ח ואוכיזי איהו מהם להנמא שאמר שם אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כגד חכת לו שנאמר ונ' עוד אמרו שם שלפני ביאת המשיח לא יהיה שם שוכר אדם ושכר בחמה [ואנו רואין זה בעינינו שמפני ריבוי מסלות הברול וכלי סכנה (מאשין) שנתרבו לא נצרך למעלים ולבהמות כ"כ והולכים במל גם אמר

והדלות עוד שם כגמרא כמה סימנים ובעוה"ז אנו רואין שכמעט כולם נתקיימו בזמנינו וע"כ בודאי אנו צריכין לצפות לישועה במהרה וא"כ בזמן הזה החיוב ביותר להכין עצמנו :

רגילין בהם וכו' ע"ש. הנה הארכתני בכל אלה לברך שיריעת אלו הענינים של סדר קדשים הוא ענין נתיץ וגרול מאוד ובעוה"ז נהפוך הוא שאפילו אותן האנשים שלומדין איהו מסכת מסדר זה אינם משתדלין שיהיו בקיאין בה בע"פ כמו בשאר מסכתות הש"ס ובפרט לדעת המצית ההלכה היוצאת מן המוגיות שזוה תבלית לימוד התורה [כמו שכתבו הסה"ק שעיקר מצות לימוד תורה לשמה הוא לידע ביוור ההלכה של כל ענין שבש"ס]: והתבוננתי שעיקר הסיבה בזה הוא מפני שנחמר על סדר קדשים חיבור שיהיה מסודר בו כל מסקנת הש"ס כמו שמדרו לנו רבותינו דראשונים על שאר מסכתות ואף כי הרמב"ם

לישראל בעניני העבודה הקדושה, ואנו נכלל דרוש במח מהש"י שיביאו לנו משיח צדיקנו ויבנה לנו בית הבחירה כי אנו מצדנו מוכנים לכל עניני העבודה וכשיראה הש"י שישראל עמו מוכנים עצמן לדעת דיני העבודה בכל הלכותיה ועומדים ומצפים מתי יגיע דבר זה למעשה בודאי יהיה לנאלנו ויבנה לנו בית תפארתנו כי מכיון שאנחנו עשינו את שלנו הוא בודאי יעשה את שלו [ודוגמת נישואין כשצד אחד מוכן לנמרו ועומד תחת החופה הצד השני מורו עצמו בכל היכולת והיפלא מה' דבר] וישוב אלינו ברחמים ונוכה לראות בנחמה ציון יירושלים בב"א :

והצח באמת מעולם יפלא לי תחת אשר היו צריכין להרבות בלימוד הסדר הזה מאד יותר מאחרים מפני שיש בו מצות לימוד התורה כמו בשאר סדרים וגם שהוא נחשב כאלו מקריבין קרבנות ונהפוך הוא שהעולם מפתחין בלימוד הסדר קדשים מאד אשר כמעט נשתחו בידעו המופלג הגדול עם הסכל מן הדמון רוב התלמידים אינם יודעים בעוה"ז מן הקרבנות אפילו מה שנאמר בהן פסוקים רבים [וכמו שהעיר כ"ז הרמב"ם בהקדמתו לזבחים] ואילו היו מבשרים לנו שנבנה בהמ"ק ברור הדבר שאפילו הקמן שבישראל לא היה מתעצל לפחד כמה עשריות ר"כ ליסע לאה"ק להקריב עולה לפני ה' על עניני עשה שעבר בימיו ולהקריב חודה לפני ה' על כמה עניני טובות ונסים שאעשו לו בימי חייו ובפרט אם אירע לו ח"ו חלול שבת שנתחייב עבור זה חטאת בודאי היה מתחזק בכל כחו להיות בא"י ולהקריב קרבן לפני ה' שיתכפר לו חטאתו ומה איכפת לנו שהקב"ה ברוב חסדו הבטיח לאבותינו הקדושים שיחשיב למדינת בעניני הלכות אלו כאילו אנו מקריבין קרבן ממש ואין צורך ע"ז לכתה רגליו לנסוע גלא להרבות בהצאה אלא קרוב אלינו הדבר מאוד כל אחד ואחד בביתו ובית מדרשו ימצא כפרתו בלימוד ההלכות של הקרבנות ואעפ"כ אנו מתעצלין בזה :

ו באשר נתבונן נוכל עוד להבין כי נכבד וגדול ערך לימוד סדר קדשים מכל סדרי הש"ס שבשאר סדרים מצד כמה מסכתות הבנויות רק על סמך אחר או פרשה אחת שבתורה כידוע ועל סדר הזה הלא נאמרו ונשנו פרשיות שלימות וכמעט רוב ספר ויקרא וגם כמה פרשיות שלימות בספר שמות במדבר רברים ומה נוכל להבין גם כשכלנו גדל עד כמה גדול ערך הלימוד הזה אשר חלק גדול מתורתנו הקדושה נאמר בו רק ענינים אלו אשר כמעט כל מוגיא ומוגיאו וכל ספק שבש"ס הנאמר בסדר זה הלא סובב והלך כעצם המצוה הכתוב בתורה לכאן הכאן ועניניה וא"כ מן הראוי היה לקבוע לימודיו ועיוניו בסדר זה יתג מכל שאר הסדרים ונהפוך הוא כי לפני רוב

הלומדים בזמנינו נעשה סדר הזה כשירי מצות וארץ פני אף אשר ישם עיניו גם בסדר הזה וידעתי ההשוכות שישנו ע"ז כי בימינו שמדרות הזמן מרובות ואין מספיק ללמוד הבני ע"כ משפט הקרימה ללימוד ההלכות הנהוגות בזמן הזה אבל אשאל אותם הלא מצד כמה מסכתות בש"ס אשר רובם אינם שייכים בזמנינו למעשה כמו מסכת מגדריין מפרק היו בודקין והלאה ומסכת טכות ורוב מסכת יבמות ורוב כהנה אשר אין נהנות בזה"ז ואעפ"כ לומדים אותם בעיון ועסקות כיאות ולמה יגרע חלק קדשים הלכות הקרבנות מבית אלהינו ממסכתות הדם וגם נמצא הרבה מן הלומדים אשר גם למדום בסדר נשים נויקין אינו מפני שצריכין להם למעשה אשר זה שייך ע"פ רוב רק לאלה היושבים על סדן להורות דינים והראות לישראל אבל לשאר הלומדים אשר אין עומדין במצב הזה אין יתרון להם סדר נשים ונויקין מסדר קדשים וכמעט רק סדר סעד נגע להם למעשה ושאר הסדרים שוים הם [האף כי סדר נויקין נגע לכאוף למעשה לדעת איך להזהר מנוקי מסון חבירו אבל סעם המה הלומדים באופן זה] וא"כ אדרבה יש יתרון לסדר הזה שהוא חשוב בממריב קרבן ובנ"ל.

ספר מורה הנבוכים חלק שלישי פרק לב

... וכמו זאת ההנהגה בעצמה מן המנהיג הוא ית' באו דברים רבים בתורתנו, והוא שא"א לצאת מן ההפך אל ההפך פתאום, ולזה א"א לפי טבע האדם שיניח כל מה שהרגיל בו פתאום. וכאשר שלח השם מרע"ה לתתנו ממלכת כהנים וגוי קדוש בידיעתו ית' כמ"ש ובאר אתה הראת לדעת וגו', וידעת היום והשבות וגו', ולהנתן לעבודתו כמ"ש ולעבדו בכל לבבכם, ואמר ועבדתם את ה' אלהיכם, ואמר ואותו תעבדו, והיה המנהג המפורסם בעולם כלו שהיו אז רגילין בו והעבודה הכוללת אשר גדלו עליה, להקריב מיני ב"ח בהיכלות ההם אשר היו מעמידים בהם הצלמים ולהשתחות להם ולקטר לפניהם, והעובדים הפרושים היו אז האנשים הנתונים לעבודת ההיכלות ההם העשויים לשמש ולירח ולכוכבים כמו שבארנו, לא גזרה חכמתו ותחבולתו המבוארת בכל בריאותיו שיצונו להניח מיני העבודות ההם כולם ולבטלם, כי אז היה מה שלא יעלה בלב לקבלו, כפי טבע האדם שהוא נוטה תמיד למורגל, והיה דומה אז כאלו יבא נביא בזמננו זה שיקרא לעבודת השם ויאמר השם צוה אתכם שלא תתפללו אליו ולא תצומו ולא תבקשו תשועתו בעת צרה, אבל תהיה עבודתכם מחשבה מבלתי מעשה, ומפני זה השאיר השם מיני העבודות ההם והעתיקים מהיותם לנבראים ולעניינים דמיוניים שאין אמתות להם לשמו ית', וצונו לעשותן לו ית', וצונו לבנות היכל לו, ועשו לי מקדש, ושיהיה המזבח לשמו, מזבח האדמה תעשה לי, ושיהיה הקרבן לו, אדם כי יקריב מכם קרבן לה', ושישתחו לו ושיקטירו לפניו. והזהיר מעשות דבר מאלו העניינים והמעשים לזולתו, זובח לאלהים יחרם וגו', כי לא תשתחוה לאל אחר, והפריש כהנים לבית המקדש ואמר וכהנו לי, וחיוב שיוחד להם מתנות על כל פנים שסיפיקו להם מפני שהם עסוקים בבית ובקרבנותיו, והם מתנות הלויים והכהנים, והגיע התחבולה בזאת הערמה האלהית שנמחה זכר ע"ז והתקיימה הפנה הגדולה האמתית באומתנו, והוא מציאות השם ואחדותו, ולא יברחו הנפשות וישתוממו בבטל העבודות אשר הורגלו ולא נודעו עבודות זולתם. ואני יודע שנפשך תברח מזה הענין בהכרח בתחלת מחשבה ויכבד עליך, ותשאלני בלבך ותאמר לי איך יבאו מצות ופעולות עצומות מבוארות מאד והושם להם זמנים, והם כלם בלתי מכוונים לעצמם אבל הם מפני דבר אחר, כאלו הם תחבולה שעשה השם לנו להגיע אל כונתו הראשונה, ואי זה מונע היה אצלו לצוות לנו כוונתו הראשונה ויתן בנו יכלת לקבלה ולא היה צריך לאלו אשר חשבת שהם על צד הכוונה השנייה. שמע תשובתי אשר תסיר מלבך זה החלי ויגלה לך אמתת מה שעוררתך עליו, והוא שכבר בא בתורה כמו זה הענין בשוב והוא אמרו ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים וגו', ויסב אלהים את העם דרך המדבר ים סוף וגו', וכמו שהסב השם אותם מן הדרך הישרה אשר היתה. מכוונת תחלה, מפני יראת מה שלא היו יכולים לסבלו לפי הטבע, אל דרך אחרת עד שתגיע הכוונה הראשונה, כן צוה בזאת המצוה אשר זכרנו מפני יראת מה שאין יכלת לנפש לקבלו לפי הטבע עד שיגיע הכוונה הראשונה, והיא השגתו יתעלה והנחת ע"ז, כי כמו שאין בטבע האדם שיגדל על מלאכת עבודת בחמר ובלבנים והדומה להם ואחר כן ירחץ ידיו לשעתו מלכלוכם וילחם עם ילידי הענק פתאום, כי אין בטבעו שיגדל על מינים רבים מן העבודות ומעשים מורגלים, שכבר נטו אליהם הנפשות עד ששבו כמושכל ראשון, ויניחם כלם פתאום, וכמו שהיה מחמת השם להסב אותם במדבר עד שילמדו גבורה, כמו שנודע שההליכה במדבר ומיעוט הנאות הגוף מרחיצה וכיוצא בהם יולידו הגבורה והפכם יולידו רך לבב, ונולדו גם כן אנשים שלא הרגילו בשפלות ובעבדות, וכל זה היה במצות אלהיות על יד משה רבינו, על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, את משמרת ה' שמרו על פי ה' ביד משה, כן בא זה החלק מן התורה בתחבולה אלהית עד שישארו עם מין המעשה המורגל, כדי שתעלה בידם האמונה אשר היא הכוונה הראשונה, ושאלתך אי זה מונע היה לשם מצוותנו כוונתו הראשונה ויתן לנו יכלת לקבלה, תחייב זאת השאלה השנית ויאמר לך ואי זה מונע היה לשם שינחם דרך ארץ פלשתים ויתן להם יכלת להלחם, ולא היה צריך לזה הסבוב בעמוד ענן יומם ועמוד האש לילה, וכן תחייב שאלה שלישית על סבת היעודים הטובים אשר יעד על שמירת המצות והיעודים הרעים אשר יעד על העבירות, ויאמר אחר שכונת השם הראשונה ורצונו היה שנאמין זאת התורה ונעשה ככל הכתוב בה, למה לא נתן לנו יכלת לקבלה ולעשות תמיד, ולא היה עושה לנו תחבולה להטיב לנו אם נעבדהו ולהנקם ממנו אם נמרהו, ולעשותה הטובות ההם כלם והנקמות ההם כלם, כי זאת גם כן תחבולה שעשה השם לנו עד שיגיע ממנו אל כונתו הראשונה, ואי זה מונע היה אצלו לתת רצון מעשה העבודה אשר רצה ורחוק העבודות אשר מאסם, טבע מוטבע בנו. והתשובה על אלו השאלות השלש וכל מה שהוא ממינם תשובה אחת כוללת, והיא שהאותות כלם אף על פי שהם שנוי טבע ישנה השם איש אחד מאישי הנמצאות, אך טבע בני אדם לא ישנהו השם כלל על צד המופת, ומפני זה השרש הגדול אמר מי יתן והיה לבבם זה וגו', ומפני זה באר המצוה והאזהרה והגמול והעונש, וכבר בארנו זאת הפנה במופתים במקומות רבים מחבורינו, ולא אמרתי זה מפני שאני מאמין ששנוי טבע כל אחד מבני אדם קשה על השם יתעלה, אך הוא אפשר ונופל תחת היכולת, אלא שהוא לא רצה כלל לעשות זה ולא ירצהו לעולם כפי הפנות התוריות, ואלו היה מרצונו לשנות טבע כל איש מבני אדם למה שירצהו יתעלה מן האיש ההוא, היה בטל שליחות הנביאים ונתינת התורה כלה. ואשוב אל כונתי ואומר כי כאשר היה זה המין מן העבודה רוצה לומר הקרבנות על צד הכוונה השנייה, והצעקה והתפלה וכיוצא בהן ממעשה העבודות יותר קרובות אל הכוונה הראשונה והכרחיות בהגיע אליו, שם בין שני המינים הפרש גדול, והוא שזה המין מן העבודה רוצה לומר הקרבת הקרבנות, אע"פ שהם לשמו יתעלה, לא חייב עלינו כמו שהיה בתחלה, ר"ל שנקריב בכל מקום ובכל זמן, ולא שנעשה היכל באשר יזדמן, ושיקריב מי שיזדמן החפץ ימלא את ידו, אבל נאסר כל זה עלינו והושם בית אחד אל המקום אשר יבחר ה', ואין מקריבין בזולתו, אמר השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה, ולא יהיה כהן אלא זרע המיוחד, כל זה הענין למעט זה המין מן העבודות שלא יהיה ממנו אלא מה שלא גזרה חכמתו להניחו לגמרי, אבל התפלה והתחנה היא מותרת בכל מקום, כל מי שיזדמן, וכן הציצית, והמזוזה, והתפילין, וזולתן מן העבודות הדומות להן, ובעבור זה הענין אשר גליתי לך נמצא הרבה בספרי הנביאים שמוכיחים בני אדם על רוב השתדלותם והתחזקם להביא הקרבנות, ובארן להן שאינן מכוונין לעצמן כוונת צריכה מאד, ושהשם אינו צריך אליהם, אמר שמואל החפץ לה' בעולות וזבחים כשמע בקול ה', ואמר ישעיה למה לי רוב זבחים יאמר ה', ואמר ירמיה כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציא אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח, כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקולי והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם, וכבר הוקשה זה המאמר בעיני כל מי שראיתי דבריו או שמעתיים, ואמר איך יאמר ירמיה על השם שלא צונו בדברי עולה וזבח ורוב המצות באו בזה, אמנם כוונת זה המאמר הוא מה שבארתי לך, וזה שהוא אמר שהכוונה הראשונה אמנם היא שתשיגוני ולא תעבדו זולתי והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם, וזאת המצוה בהקרבה

וכיון אל הבית, אמנם היתה בעבור שתעלה בידיכם זאת הפנה ובעבורה העתקתי אלו העבודות לשמי עד שימחה שם עבודה זרה ותתקיים פנת יחודי, ובאתם אתם ובטלתם התכלית היא והתחזקתם במה שנעשה בעבודה, והוא שאתם ספקתם במציאותי, כחשו בה' ויאמרו לא הוא, ועבדתם עבודה זרה וקטרתם לבעל והלוך אחרי אלהים אחרים ובאתם אל הבית וגו', ונשאתם מכוונים אל היכל ה' ומקריבים הקרבנות אשר לא היו מכוונים כונה ראשונה, ולי בפירוש זה הפסוק פנים אחרים והוא מביא לזה הענין בעצמו אשר זכרנוהו, והוא שכבר התבאר בכתוב ובקבלה יחד שתחלת מצוה שנצטוו בה לא היו בה דברי עולה וזבח כלל, ואין צריך שתטריד כלל שכלך בפסח מצרים, כי היא היתה לסבה מבוארת גלויה כמו שאני עתיד לבאר, ועוד שהמצוה היתה בארץ מצרים, והמצוה הרמוז אליה בזה הפסוק הוא מה שנצטוו בו אחר יציאת מצרים, ולזה התנה בזה הפסוק ואמר ביום הוציא אותם מארץ מצרים, כי תחלת צווי שבא אחר יציאת מצרים הוא מה שנצטוו בו במרה, והוא אמרו לנו שם אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך וגו' שם שם לו חק ומשפט וגו', ובאה הקבלה האמתית שבת ודינין במרה איפקוד, והחק הרמוז אליו הוא שבת, והמשפט הוא הדינין והוא הסרת העול, וזאת היא הכונה הראשונה כמו שבארנו, ר"ל אמונות הדעות האמתיות והוא חדוש העולם, וכבר ידעת שעקר מצות שבת אמנם היא לחזק זאת הפנה ולקיימה כמו שבארנו (חלק ב' פרק ל"א) בזה המאמר, והכונה עוד עם אמתת הדעות להסיר העול מבני אדם. הנה כבר התבאר לך שהמצוה הראשונה לא היו בה דברי עולה וזבח אחר שהם על צד הכונה השנית כמו שזכרנו, וזה הענין בעצמו אשר אמר ירמיהו הוא אשר נאמר בתהלים עד צד ההוכחה לאומה, בסכלה הכונה הראשונה ולא היתה מבדלת בינה ובין הכונה השנית, אמר שמעה עמי ואדברה ישראל ואעידה בך אלהים אלהיך אנכי, לא על זבחיך אוכיחך ועולותיך נגדי תמיד, אם אקח מביתך פר ממכלאותיך עתודים, ובכל מקום שנכפל זה הענין זאת היא הכונה בו והבינהו מאד והשתכל בו:

ספר מורה הנבוכים חלק שלישי פרק מו

המצות אשר כלל אותם הכלל העשתי עשר, הם אשר ספרנום בשאר ספר עבודה ובספר קרבנות, וכבר זכרנו תועלתם בכלל. ועתה אתחיל לתת טעם כל אחת ואחת לפי השגתי, ואומר כי כבר אמרה התורה כפי מה שפירש אונקלוס שהמצריים היו עובדים מזל טלה, מפני זה היו אוסרים לשחוט הצאן, והיו מואסים רועי צאן, אמר הן נזבח את תועבת מצרים, וכן היו כתות מן הצאב"ה עובדים לשדים, והיו חושבים שהם ישובו בצורת העזים, ולזה היו קוראים לשדים שעירים, וכבר התפשט הדעת הזה מאד, ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים אשר הם זובחים, ולזה היו אוסרים הכתות ההם ג"כ אכילת העזים, אבל שחיטת הבקר כמעט שהיו מואסים אותו רוב עובדי ע"ז, וכלם היו מגדילים זה המין מאד, ולזה תמצא אנשי הודו עד היום לא ישחטו הבקר כלל, ואפילו בארצות אשר ישחטו שאר מיני בעלי חיים. ובעבור שימחה זכר אלו הדעות אשר אינם אמתיות, צונו להקריב אלו השלשה מינים לבד, מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם, עד שיהיה המעשה אשר חשבוהו תכלית המרי, בו יתקרב אל השם, ובמעשה ההוא יכופרו העונות. כן מרפאים הדעות הרעות אשר הם חליי הנפש האנושי, בהפך אשר בקצה האחרון. ומפני זאת הכונה בעצמה צונו לשחוט כבש בפסח ולהזות דמו במצרים על השערים מחוץ, לנקות עצמנו מן הדעות ההם ולפרסם שכנגדם, ולהביא להאמין שהמעשה אשר תחשבו בו שהוא סבה ממיתה, הוא המציל מן המות, ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף, גמול פרסום העבודה בעשות כל מה שהיו מרחיקין אותו עובדי ע"ז, זהו הטעם בבחירת השלש המינים האלה לבד לקרבן, מחובר אל היות אלו השלש מינים ג"כ נמצאים מאד, ולא כמעשה עובדי ע"ז שהיו מקריבים האריות והדובים והבהמות המדבריות כמו שזכר בטמט"ם, ומפני שרוב בני אדם לא היו יכולים להקריב בהמה, צוה להקריב קרבן ג"כ ממין העוף, מן הנמצא בארץ ישראל יותר, ומן הנאה והקל למוצאו, והם תורים ובני יונה, ומי שלא תמצא ידו די העוף, יקריב לחם עשוי באי זה מין שיהיה ממעשה הלחם המפורסם בזמנים ההם, אם מאפה תנור, או מאפה מחבת, או מאפה מרחשת, ומי שיכבד עליו הלחם האפוי יקריב סולת, וזה כלו למי שירצה. ואחר כן באר לנו שזה המין מן העבודה ר"ל הקרבנות, אם לא נעשהו כלל אין חטא עלינו כלל, אמר וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא. ומפני שעובדי ע"ז לא היו מקריבים לחם, אלא שאור, והיו בוחרים להקריב הענינים המתוקים ומלכלכים קרבניהם בדבש, כמו שהוא מפורסם בספרים אשר ספרתי לך, וכן לא תמצא בדבר מקרבנות מלח, מפני זה הזהיר השם מהקריב כל שאור וכל דבש, וצוה בהתמדת המלח על כל קרבנך תקריב מלח. וצוה להיות הקרבנות כולם תמימים על הטוב שבעניניהם, שלא יבא להקל בקרבן ולבזות במה שהקריבו לשמו יתעלה, כמו שאמר הקריבהו נא לפחתך וגו'. ולזה הטעם ג"כ הזהיר מהקריב מה שלא ישלמו לו שבעת ימים, להיותו חסר במינו, והיותו נמאס, מפני שהוא כנפל. והוא הטעם באסור אתנן זונה ומחיר כלב לפחיתות שניהם. והוא הטעם בהקרבנות הגדול מן התורים ואפרוחי יונים, אי זהו הטוב שבהם, מפני שהגדול שביונים אין בו עריבות, והוא הטעם בהיות המנחות בלולות בשמן ומן הסולת, כי זה השלם והערב. ונבחרה הלבונה, לטוב ריח עשנה במקומות אשר בהם ריח הבשר הנשרף. ומפני הגדלת הקרבן, ושלא יהיה נמאס ונבזה, צוה להפשיט העולה ולרחוץ הקרב והכרעים, אע"פ שכולם נשרפין, ותמצא זאת הכונה ישמרה תמיד, ויזהיר ממנה, באמרם שלחן ה' מגואל הוא וניבו נבזה אכלו. והוא הטעם ג"כ שלא יאכל קרבן ערל, ולא טמא, ולא יאכל אחר שנטמא ולא יאכל אחר זמנו, ולא כשיחשב עליו מחשבה רעה, ושיאכל במקום מיוחד. אבל העולה שהיא כולה לה' לא תאכל כלל, ומה שיקריב בשביל חטא, והוא החטאת והאשם, יאכל בעזרה, וביום שחיטתו ולילו לבד, אבל השלמים אשר הם למטה מהם, והם קדשים קלים, יאכלו בכל ירושלים לבד, ויאכלו ממחרת היום לא אחר כך, מפני שאחר כך יקבלו זוהמא ויפסדו, ומפני הגדלת הקרבן, וכל מה שהוא מיוחד לשמו ית' חייב עלינו שכל מי שיהנה מן ההקדש מעל, וצריך כפרה ותוספת חומש, אע"פ שהוא שוגג, וכן אין מותרת עבודה בקדשים, ולא גזתם, מפני הגדלת הקרבן, ועל צד הסייג חייב דין התמורה, כי אילו היה מותר להמיר הרע בטוב, היה ממיר הטוב ברע ויאמר שזהו יותר טוב, על כן נגזר בו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש. אבל מה שצונו בו מהיות הפודה דבר מקדשיו מוסיף חומש טעמו מבואר, כי אדם קרוב אצל עצמו וטבעו לעולם לנטות אל הכילות ולחוס על ממונו, ולא היה מדקדק בדמי ההקדש ולא היה מראה אותו בכל הצריך עד שיעמוד על אמתת דמיו, על כן חייבו להוסיף עד שימכר לזולתו בשויו, כל זה כדי שלא יבזו מה שנקרא בשמו יתעלה ומה שיתקרב אליו בו. אבל טעם שרפת מנחת כהן מפני שכל כהן יש לו להקריב קרבנו בעצמו, ויהיה א"כ מביא מנחה ואוכל אותה הוא בעצמו וכאלו לא עשה דבר, כי מנחת יחיד לא היה קרב ממנה אלא לבונתה וקומץ, ולא די מיעוט זה הקרבן אלא שיאכלנו מי שהביאו, ולא יראה א"כ עבודה כלל, מפני זה היא נשרפת. אמנם החקים המיוחדים

בפסח, והוא שיאכל צלי אש לבד, ובבית אחד, ועצם לא תשברו בו, כל אלו טעמים מבואר, כי כמו שהמצה מפני החפזון שלא היה שם פנאי לעשות תבשיל ולתקן מאכלים, ואפילו להתאחר לשבור עצמותיו ולהוציא מה שבהן נאסר, כי כבר זכר עקר הענין בכל אלו, והוא אמרם ואכלתם אותו בחפזון, ואין עם החפזון פנאי לשבר העצמות, ולא לשלוח ממנו מבית לבית ולהמתין השליח עד שישוב, שאלו כלם מעשה ההתרשלות והפנאי, והכונה היתה להראות החפזון והמהירות כדי שלא יתאחר אחד מהם ולא יוכל לצאת עם המון העם ויוכלו להזיקו, והתנכל לו וצוה לעשות הענינים ההם לנצח, לזכרון איך היה הענין, כמו שאמר ושמרת את החקה הזאת למועדה וגו'. אבל היותו בלתי נאכל אלא למנויו, הוא לזרז ללוקחו, ושלא ישען כל אחד על אוהבו ועל קרובו ועל מי שנזדמן ולא ירגיש בו מתחלת הזמן. ואמנם היותו אסור לערלים, כבר בארוהו חז"ל שאמרו הם בטלו מצות מילה כשארך עמדם במצרים להדמות למצריים, וכאשר צוה אותנו במצות הפסח והתנה בו שלא ישחט אלא אחר מילת עצמו ובניו ובני ביתו ואז יקרב לעשותו, מלו כלם והיה דם מילה מתערב בדם פסח לרב הנמולים כמו שזכרו, ואל זה רמז באמרו, מתבוססת בדמך, דם פסח ודם מילה. **ודע, כי הדם היה טמא מאד בעיני הצאב"ה, ועם כל זה היו אוכלים אותו מפני שהיו חושבים שהוא מזון השדים, וכשאכל אותו מי שאכלו כבר השתתף עם השדים ויבואוהו ויודיעוהו העתידות, כמו שידמו ההמון ממעשי השדים, והיו שם אנשים שהיה קשה בעיניהם אכילת הדם כי הוא דבר שימאסו טבע האדם, והיו שוחטים בהמה ומקבלים דמה בכלי או בחפירה ואוכלים בשר השחיטה ההיא סביב דמה, והיו מדמין במעשה ההוא שהשדים יאכלו הדם אשר הוא מזונם והם יאכלו הבשר, ובזה תהיה האהבה והאחוה והרעות להם, בעבור שאכלו כלם על שלחן אחד ובמושב אחד, ויבאו להם השדים ההם לפי מחשבתם בחלום ויגידו להם העתידות ויעילו להם, אלו כלם דעות שהיו נמשכין אחריהם בזמנים ההם ובחרים אותם, והיו מפורסמות לא היה ספק לאחד מן ההמון באמתתם, ובאה התורה השלמה ליודעיה, להסיר אלו החליים הנאמנים ואסרה אכילת הדם, ועשתה חזק באסורו כמו שעשתה בע"ז בשוה, אמר ית' ונתתי פני בנפש האוכלת את הדם, כמ"ש בנותן מזרעו למלך ונתתי את פני באיש ההוא, ולא בא זה הלשון במצוה שלישית מלבד ע"ז ואכילת דם שאכילתו היתה מביאה למין ממיני ע"ז והיא עבודת השדים, וטהרה הדם ושמה אותו מטהר מה שיגיע בו, והזית על אהרן ועל בגדיו וקדש הוא ובגדיו, וצוה להזותו על המזבח, ושמה העבודה כלה לשופכו שם לא לאספו, ואמר ואני נתתי לכם על המזבח לכפר, ושם ישפך, וכמו שאמר ואת כל הדם ישפך וגו', ודם זבחיך ישפך על מזבח ה' אלהיך, וצוה לשפוך דם כל בהמה שתשחט אע"פ שאינה קרבן, אמר על הארץ תשפכנו כמים, ואח"כ הזהיר מלהתקבץ סביבו ולאכול שם, אמר ולא תאכלו על הדם, וכאשר התמיד מריים ונמשכו אחרי המפורסם אשר גדלו עליו ולהתחבר אל השדים באכלם סביב הדם, צוה יתעלה שלא יאכל בשר תאווה במדבר כלל, אבל יהיה הכל שלמים, ובאר לנו סבתו כדי שישפך הדם על המזבח ולא יתקבצו סביבו, ואמר למען אשר יביאו בני ישראל וגו', ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים, אבל נשאר ענין החיה והעוף, מפני שלא יבא קרבן מחיה כלל ולא יקרב עוף שלמים, וצוה יתעלה אחר זה שכל חיה ועוף שמותר לאכלם, כשישחט יכסה דמו בעפר, עד שלא יתקבצו עליו ולאכול סביביו, ונשלמה הכונה להפר האחוה בין מי שאחזם שד באמת, ובין שדיהם. ודע שזמן זאת האמונה היה קרוב לימי משה רבינו, והיו בני אדם נמשכים אחריה מאד וניסיתים בה, תמצא זה כתוב בשירת האזינו, יזבחו לשדים לא אלוה, וכבר בארו החכמים ענין אמרו לא אלוה, אמרו שהם לא פסקו מעבודת דברים נמצאים עד שעבדו דמיונות, לשון ספרי לא דיין שהם עובדים חמה ולבנה כוכבים ומזלות, אלא שעבדו בבואה שלהם, ובבואה הוא שם הצל, ונשוב אל מה שאנחנו בו, דע שלא נאסר בשר תאווה אלא במדבר לבד, כי מן הדעות ההם המפורסמות שהשדים שוכנים במדברות שם ידברו ויראו, ואמנם במדינות ובישוב אינן נראין, עד שמי שירצה מאנשי המדינות לעשות דבר מאלו השגעונות, יצא מן המדינה ליערות ולמקומות שאינם מיושבים, ולזה הותר בשר תאווה אחר שנכנסו לארץ, ועוד שתגבורת החולי ההוא תמעט בלא ספק וימעטו הנמשכים אחר הדעות ההם ג"כ, ועוד שהיה כבוד מאד קרוב לנמנע שיבא כל מי שירצה לאכול בשר בהמה לירושלים, מפני אלו הטעמים לא אסר בשר תאווה אלא במדבר. ודע שכל מה שהיה החטא יותר גדול היה קרבנו ממין פחות יותר, ומפני זה היה שגגת ע"ז שעירה לבד, ושאר חטאת יחיד כשבה או שעירה, כי הנקבה היא פחותה מן הזכר מן כל מין, ואין חטא יותר גדול מע"ז, ואין חלק מין יותר פחות משעירה. ולהגדיל מעלת המלך היה קרבן שגגתו שעיר, אבל כהן גדול וצבור אין שגגתן מעשה גמור אך היא הוראה, ומפני זה הבדיל קרבנם בפריים, ובע"ז שעירים, וכאשר היו החטאים שמקריבים בעבורם אשם, למטה מן החטאים שמקריבים בעבורם חטאת, היה קרבן אשם איל, או כבש מן הצאן עלה מינו וחלק מינו בהיותו זכר מן הצאן, הלא תראה העולה מפני שהיא כולה כליל, עלה חלק מינה ולא תהיה אלא זכר. ולפי זאת הכונה חסר הנוי והריח הטוב ממנחת חוטא ומנחת סוטה, מפני שהיא ג"כ לחשד חטא, והזהיר מהקריבה בשמן ולבונה וחסר ממנה זה הנוי, להיות מביאה בלתי טוב ונאה במעשיו, וכאילו יעירה זה לתשובה, ושיאמר לו לגנות מעשיך היה קרבנך יותר חסר מכולם, והסוטה שמעשיה יותר מגונים מן השוגג, היתה קרבנה מחמר יותר פחות שהוא קמח שעורים. כבר נמשכו טעמי אלו החקים כולן על סדר, וענינים נפלא מאד, וכבר זכרו רז"ל טעם היות הקרבן ליום השמיני של מלואים עגל בן בקר לחטאת, לכפר על מעשה העגל, וכן חטאתו של יום הכפורים פר בן בקר לחטאת לכפר על מעשה העגל, ולפי זה הענין אשר זכרוהו יראה לי שהטעם בהיות החטאות כולן ליחיד ולצבור שעירים, ר"ל שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים ושעירי יוה"כ ושעירי ע"ז, סבת כל אלו אצלי היות רוב מריים וחטאתם אז בהקריבם לשעירים, כמו שבאר הכתוב ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים. אבל החכמים ז"ל שמו טעם היות כפרת צבור לעולם בשעירים, בעבור שחטא עדת ישראל כלה היה בשעיר רמז למכירת יוסף הצדיק, שנאמר בעניינו וישחטו שעיר עזים, ולא יהיה זה הטעם חלוש בעיניך, כי כונת כל אלו הפעולות לישוב בנפש כל חוטא וכל איש מרי שצריך לזכור ולהזכיר חטאו תמיד, כמו שנאמר וחטאתי נגדי תמיד, ושצריך כפרה על החטא ההוא הוא וזרעו וזרע זרעו בעבודה שתהיה ממין המרי ההוא, רוצה בזה שאם יהיה המרי בממון יפזר ממונו בעבודה, ואם יהיה המרי בהנאת גופו ייגע גופו ויטריחהו בעבודת העני והצום ולקום בלילות, ואם יהיה המרי במדה מן המדות יעמד כנגדה בהפך המדה ההיא, כמו שבארנו בהלכות דעות וזולתם, ואם יהיה המרי בעיון, ר"ל שיאמין דעת בלתי אמתי לקוצר יד שכלו והתירשו מן החקירה ומהתיחד לעיון, יעמד כנגדו בפנות מחשבתו מכל דבר מעיני העולם רק במושכל לבד, ויחשוב וידקדק במה שצריך שיאמן באמת, כאמרו ויפת בסתר לבי ותשק ידי לפי, והוא משל על ההפסק והעמידה אצל הספק, כמו שבארנו בתחלת זה המאמר, כמו שתראה שנעשה באהרן כאשר נכשל במעשה העגל, היה קרבנו וקרבת כל מי שקם מזרעו תחתיו פר ועגל, וכאשר היה המרי בשעיר עזים היה העבודה בשעיר עזים, וכאשר יתישבו אלו הענינים בנפש, יהיה מביא בלא ספק להיות המרי קשה בעיני האדם ויזהר ממנו עד**

שלא יכשל אדם בו ויצטרך לכפרה ארוכה וטורח ואפשר שלא תשלם הכפרה, וישמר האדם בעבור זה מן החטא מתחלת הענין ויברח ממנו, וזאת תועלת מבוארת מאד, והעלה בידך זאת הכונה ג"כ. והנה ראיתי להעריך הנה על ענין נפלא מאד, ואע"פ שפשוטו יראה שאינו מענין המאמר, והוא אמרו בשעיר חטאת ראש חודש לבד חטאת לה', מה שלא נאמר בשעיר הרגלים כולם ולא בזולתם מן החטאות, וטעמו מבואר אצלי מאד, והוא שאלו הקרבנות אשר יקריבום הצבור לפרקים ר"ל המוספים, הם כולם עולות, ובכל יום ויום מהם שעיר עזים אחד לחטאת והוא היה נאכל, אבל העולות כולם נשרפות, ולזה באר בהן אשה לה', ולא אמר חטאת לה' ולא שלמים לה' מפני שהיו נאכלים, עד שהחטאות שהיו נשרפות לא היו ראויים שיאמר בהן אשה לה' כמו שאבאר טעמו בזה הפרק, ולזה לא יצויר שיאמר בשעירים חטאת לה', בהיותם נאכלים לא נשרפין כולן, וכאשר חשש שידמו בשעיר ראש חדש שהוא קרבן ללבנה, כמו שהיו עושים המצריים מהקריב ללבנה בראשי החדשים, באר בו שזה למצות השם לא ללבנה, ואין לחוש זה החשש בשעיר הרגלים ולא בזולתם, אחר שהימים ההם אינם ראשי חדשים, ואין להם סימן טבעי יבדילם, אבל התורה נתנה אותם בהסכמה, אבל ראשי החדשים של לבנה אינה מהנחת התורה, והאומות היו מקריבים בהם לירח, כמו שהיו מקריבים לשמש בעת זריחתו ובעת בואו במעלות ידועות, כמו שהתפרסם בספרים ההם, ומפני זה חדש הלשון בזה השעיר, ונאמר בו עולה לה', להסיר המחשבות ההם הנתלות בלבבות ההם החולים חליים נאמנים, ודע זאת הפליאה ג"כ. ודע שכל חטאת שיאמן בו שהוא מכפר חטא גדול או חטאים גדולים, כמו חטאת העלם וכיוצא בו, הם נשרפים כולם מחוץ למחנה לא על המזבח, כי לא ישרף על המזבח אלא העולה והדומה לה, ומפני זה נקרא מזבח העולה, כי שרפת העולה ריח ניחוח לה'. וכן כל אזכרה ריח ניחוח וכן הוא בלא ספק, מפני שהוא להסיר דעות ע"ז כמו שבארנו, אמנם שרפת אלו החטאות, הכונה בהם שזה החטא כבר נמחה זכרו ונעדר כמו שנעדר זה הגוף הנשרף, ולא נשאר מן המעשה ההוא זכר, כמו שלא נשאר לזה החטאת זכר, אבל אבד בשרפה, ואין עשנם ריח ניחוח לה' אבל הפכו, ר"ל עשן נמאס ונתעב, ומפני זה נשרפים חוץ למחנה, והלא תראה מנחת סוטה מה נאמר בה מנחת זכרון מזכרת עון, לא שהיא דבר מרצה. וכאשר היה שעיר המשתלח לכפרת חטאים גדולים כולם, עד שאין חטאת צבור שיכפר מה שהוא מכפר, וכאלו הוא נושא כל החטאים, מפני זה לא נרצה לזביחה ולא לשרפה ולא להקבר כלל, אלא הרחיקו תכלית ההרחקה ויושלך בארץ גזרה, ר"ל שאין בה יישוב, ואין ספק לאדם שהחטאים אינם משאות שיעתקו מגב איש אחד לגב איש אחר, אבל אלו המעשים כולם משלים להביא מורא בנפש עד שתתפעל לתשובה, כלומר שכל מה שקדם ממעשינו נקינו מהם והשלכנום אחרי גוינו והרחקנום תכלית ההרחקה. אבל הקרבת היין נבוך בו עד היום, איך צוה להקריבו, וכבר היו עובדי ע"ז מקריבים אותו, ולא נראה לי בו טעם, אבל זולתי נתן לי בו טעם, שאמר כי הטוב שבדברים לכת התאוה אשר מבועה הכבד, הוא הבשר, והטוב שבדברים לכת החיונית אשר מבועה הלב, הוא היין, וכן הכח אשר מבועה המוח והיא הנפשית, יערב לה הניגון בכלים ומפני זה התקרב כל כח אל השם בנאהב שבדברים לו, והיה הקרבן הבשר והיין ושמע קול ר"ל השיר. וטעם תועלת החג הוא ידוע, למה שיגיע לאדם מן הקבוץ ההוא, מהתחדש התורה בהפעלות ההוא, והתאהב בני אדם וחברה קצתם אל קצתם, וכל שכן מצות הקהל אשר טעמה מפורש, למען ישמעו, וכן דמי מעשר שני להוציאו שם כמו שבארנו, וכן נטע רבעי ומעשר בהמה, יהיה שם א"כ בשר מעשר ויין נטע רבעי ומעות מעשר שני, כדי להרבות המזונות שם, ולא הותר למכור דבר מאלו ולא לאחרו מזמן לזמן, אלא כמו שאמר יתעלה שנה שנה, ועל כרחו יעשה בהם צדקה, וכבר הזהיר על הצדקה במועדים ואמר ושמחת בחגך וכן ובתך וגו'. הנה זכרנו טעם פרטי זה הכלל וחלקים רבים מהם:

רמב"ן ויקרא פרק א

(ט) עולה - ... והנה בכתוב הזה טעם הקרבנות שהם אשה ריח ניחוח לה'. ואמר הרב במורה הנבוכים (ג מו) כי טעם הקרבנות, בעבור שהמצרים והכשדים, אשר היו ישראל גרים ותושבים בארצם מעולם, היו עובדים לבקר ולצאן, כי המצרים עובדים לטלה והכשדים עובדים לשדים אשר יראו להם בדמות שעירים, ואנשי הודו עד היום לא ישחטו בקר לעולם. בעבור כן צוה לשחוט אלה השלשה מינין לשם הנכבד כדי שיודע כי הדבר שהיו חושבים כי הם בתכלית העבירה הוא אשר יקריבו לבורא, ובו יתכפרו העונות. כי כן יתרפאו האמונות הרעות שהם מדוי הנפש, כי כל מדוה וכל חולי לא יתרפא כי אם בהפכו. אלה דבריו ובהם האריך:

והנה הם דברי הבאי, ירפאו שבר גדול וקושיא רבה על נקלה, יעשו שולחן ה' מגואל שאיננו רק להוציא מלבן של רשעים וטפשי עולם, והכתוב אמר כי הם לחם אשה לריח ניחוח:

וגם כי לפי שטותם של מצרים לא תתרפא מחלתם בזה, אבל תוסיף מכאוב, כי מחשבת הרשעים הנזכרים לעבוד למזל טלה ומזל שור שיש להם כח בהם כפי מחשבתם, ולכן לא יאכלו אותם לכבוד כחם ויסודם, אבל אם יזבחו אותם לשם הנכבד זה כבוד להם ומעלה, והם עצמם כך הם נוהגים, כמו שאמר (ויקרא יז ז) ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים, ועושי העגל זבחו לו. והרב מזכיר שהיו מקריבים ללבנה בכל ראשי חדשיהם, ולשמש בעולותה במזלות הידועים להם בספריהם. ויותר תתרפא המחלה באכלינו מהם לשובע שהוא אסור להם ומגונה בעיניהם ולא יעשו כן לעולם:

והנה נח בצאתו מן התיבה עם שלשת בניו אין בעולם כשדי או מצרי הקריב קרבן וייטב בעיני ה' ואמר בו (בראשית ח כא) וירח ה' את ריח הניחוח. וממנו אמר אל לבו לא אוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם (שם). והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן, וישע ה' אל הבל ואל מנחתו (שם ד ד), ולא היה עדיין בעולם שמץ ע"ז כלל. ובלעם אמר את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח (במדבר כג ד), ואין דעתו עתה לשלול ממנו אמונות רעות, ולא נצטוה בכך, אבל עשה כן לקרבה אל האלהים כדי שיחול עליו הדבור. ולשון הקרבנות את קרבני לחמי ריח ניחוחי (שם כח ב), וחלילה שלא יהא בהם שום תועלת ורצון רק שוללות ע"ז מדעת השוטים:

ויותר ראוי לשמוע הטעם שאומרים בהם, כי בעבור שמעשי בני אדם נגמרים במחשבה ובדבור ובמעשה, צוה השם כי כאשר יחטא יביא קרבן, יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו, כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלהים בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו, והמנות

להחיות בהן מורי התורה שיתפללו עליו. וקרבת התמיד, בעבור שלא ינצלו הרבים מחטוא תמיד. ואלה דברים מתקבלים מושכים את הלב כדברי אגדה:

ועל דרך האמת יש בקרבנות סוד נעלם, תכנס בו ממה שאמרו רבותינו בספרי (פנחס קמג) ובסוף מנחות (קי א), אמר שמעון בן עזאי בא וראה מה כתיב בפ' הקרבנות שלא נאמר בהם לא אל ולא אלהיך ולא אלהים ולא שדי ולא צבאות אלא יו"ד ה"א שם המיוחד, שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק. ושמה תאמר לאכילה הוא צריך, תלמוד לומר אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל ומלוואה (תהלים נ יב), לא אמרתי לכם זבחו אלא כדי שיאמר ויעשה רצוני: ובתחלת ת"כ (פרשה ב ה) רבי יוסי אומר כל מקום שנאמר קרבן אמור ביו"ד ה"א, שלא ליתן פתחון פה לאפיקורסים לרדות. אלו דבריהם ז"ל. ואמת כי בפרשת הקרבנות לא נאמר לא אל ולא אלהים, אבל מצאנו והעלית עליו עולות לה' אלהיך (דברים כז ו), וכתיב לחם אלהים הם מקריבים (להלן כא ו), וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב. וכתוב במזמור הנזכר, זבח לאלהים תודה (תהלים נ יד). ועוד כתוב (דהי"ב כט ו - ז) כי מעלו אבותינו ועשו הרע בעיני ה' אלהינו גם סגרו דלתות האולם ויכבו את הנרות וקטרת לא הקטירו ועולה לא העלו בקדש לאלהי ישראל:...

(יד) מן התורים או מן בני היונה - בחר הכתוב בשני המינים האלה בשביל שהן מצויין וקרובים להתפש יותר, כאשר הזכירו רבותינו (ויקרא רבה כז ו) שה כשבים ושה עזים, שיקריב מן הגדלים על אבוסו ולא יצטרך לשאת כליו תליו וקשתו לצוד ציד להביא. אבל רצה בתורים הגדולים, בעבור פרישותן והדבקם בידוע מהם, שכיון שאבד בן זוגו לא ידבק באחר לעולם, וכן ישראל דבוקים בה' אלהיהם ולא ידבקו באל אחר לעולם. אבל היונים קנאים מאד, ובקנאתם יתפרדו ויחליפו, על כן לא בחר בהם אלא הקטנים קודם שיזדווגו, כי היונה בקטנותה אז תוספת אהבה בקן גידוליה יותר משאר העופות: והזכירו רבותינו כי כל העופות אם יגע אדם בקן שלהם לקחת משם אפרוחים או ביצים יעזבוהו ולא יקננו בו לעולם, והיונה לא תעזבנו בשום ענין. וכן ישראל לא יחליפו בוראם ותורתו לעולם, אלא או יהודי או צלוב (שמות רבה מב ט). ולא בחר בתרנגולים לזמת זנותם:

והרב אמר במורה הנבוכים (ג מו) כי הטעם בהקרבת גדולי התורים ואפרוחי היונים כי הוא הטוב שבהם, מפני שהגדול ביונים אין ערבות בו. ואין זה אמת, כי קטני היונים כמעט שאין ראויין לאכילה מפני רוטבא עודפנית שבהם. אבל אם נחוש לטבעם באכילה, יתכן שנבחרו לסגולתם, כי התורים סגולתם חדוד השכל, ואפרוחי היונים סגולתם לתועלת גדולה במבוטלי האיברים כפלגס וכיוצא בו:

(י - יב) ...הוסיף לומר על ירך המזבח צפונה לפני ה' - לבאר כי לפני ה' שכתוב בבן הבקר הוא ירך המזבח בצפון. ופירוש ירך המזבח, צדו. והוא בצפון לימד כי כבש המזבח בדרום, ושם פני המזבח שנאמר בהן לפני ה' אל פני המזבח (להלן ו ז). וטעם השחיטה שהיא בצפון כבר פרשתי:...

רמב"ן ויקרא פרק יז פסוק ז

...ויקראו "שדים" בעבור שמשכנם במקום שדוד כגון המדבר, ועיקר מציאותם בקצוות כגון פאת צפון החרב מפני הקור

רמב"ן שמות פרק כד פסוק ה

...וטעם לה' פרים - כי ישראל כל ימי היותם במדבר פחדו ממדת הדין, וזאת טעותם במעשה העגל:...

רמב"ן שמות פרק לב פסוק א

...והנה אהרן הוא אשר הוציא הצורה הזאת, כי הם לא אמרו לו מה יעשה שור או כשב או עז וזולתם, וזהו מאמר החכמים שאמרו (סנהדרין סג א) מלמד שאוו לאלוהות הרבה, כי הם לא ידעו במה יבחרו ואיזה הטוב להם. והכוונה לאהרן היתה, מפני שישראל היו במדבר חורב שממה, והחרבן ושמות עולם יבואו מן הצפון, כדכתיב (ירמיה א יד) מצפון תפתח הרעה על כל יושבי הארץ, שאין הכוונה במלך בבל בלבד, כאשר יראה בנגלה מן הכתוב, אבל כי מן השמאל תבא מדת הדין לעולם להשיב על כל יושבי הארץ כרעתם. והנה במעשה המרכבה אמר פני שור מהשמאל לארבעתם (יחזקאל א י), ולכן חשב אהרן כי המחריב יורה דרך מקום החרבן כי שם כחו הגדול, ובהיותם עובדים שם לאל יערה רוח ממרום, כאשר נאצל על משה. וזהו שאמר חג לה' מחר, שיהיו העבודות והזבחים לשם המיוחד להפיק רצון ממנו אל בעל הצורה, כי בהיותה לפניהם יכוננו אל ענינה:...

על התשובה – "בעור הרע או העלאותו" – ר' י"ד סולובייצ'יק

המיבנה המסוים של הוידי הנאמר על הקרבן יובן לנו גם מאספקט אחר, אם נתעמק ביקע הפילוסופי של מעשה הקרבן נראה, כי כל עניין הקרבן ועבודת היום של יום

על התשובה

הכיפורים שבמרכזה חקירת הקרבנות, מושתתים על אדיאמה מרכזית אחת שהוסברה יפה עלידי הרמב"ן והיא, שהאדם הוא "רכוש" של בוראעולם, כל כולה, עצמו ובשרו, מחשבר תיו ומעשיו, הישגיו וקנייניו, אשתו וילדיו וביתו וחפניו — כל אלה אינם שייכים לאדם, אלא ליוצריהאדם, לה' ברוך הוא. ההקדמה, היסוד ככל וידידי הוא באמירה של "הנשמה לך והגוף שלך". בלי הנחה מוקדמת זו אין אדם יכול כלל לעמוד בתפילה.

התורה אסרה עלינו קרבנות אדם, כדוגמה לתועבה שבעבודתהזרה היא מצינה את "כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם" (דברים י"ב, לא). התורה ביטלה קרבנות אדם למעשה, אבל לא ביטלה את הרעיון כי חייב אדם להקריב את עצמו "וראו לו שישפוך דמו וישרוף גופו" (לשון הרמב"ן ויקרא א, ט) ולא יסתפק בחבאת שור או תורים ובנייונה. לא מנחה דורש האלקים מן האדם אלא את עצמו.

זהו היסוד למעשה הקרבנות וכך יש להבין אף את נסיון העקדה, מסירות נפש יגוף ללא סייג — זהו יסוד היחודות, אין היהדות שוללת קרבנות אדם, אם האדם הוא "רכוש" של הקדוש ברוך הוא, הרי אין לו כל דרך אחרת מאשר: "וישכם אברהם בבקר ויחשב את חמוריו וכו', כאשר הוא שומע את קול ה' הקורא אליו "יקח את בן את יחידך והעלהו שם לעולה", התורה ויתרה על קרבנות אדם ואף אסרה אותם — מתוך מידת החסד, "לולא חסד הנורא שלקח ממנו תמורה" (כלשון הרמב"ן שם) היתה מידת הדין והאמת האבסולוטית כותבת בתורה "אדם כי יקריב

166

ביעור הרע או העלאותו

מכס קרבן" ופוסקת כאן, סכס — ממש. מידת החסד היא שהוסיפה: "מן הכהמה, מן הבקר ומן הצאן תקריבו קרבנכם".

ואכן, כבר עמדו עליך שכל פרשת העקדה מופיע שם אלקים "והאלהים נסה את אברהם... האלהים יראה לו חשה לעולה בני" וכו'. רק בשעה שהמלאך מעכב את אברהם אבינו וקורא אליו "אל תשלח ידך אל הנער" מופיע לראשונה שם הוי"ה, ויקרא מלאך הוי"ה מן השמים, בחצי הראשון של פרשת העקדה שרה מידת הדין, לפיה אין לאברהם כל זכות על יצחק בנו, אין לו כל זכות ל"נחת" מיוצא חלציו. הבן אינו "שייך" לו ואין כאן כל מקום לויכוחים, לסימפוזיונים, להתמקחות. "ויקרא אליו האלהים", מידת הדין קוראת. פקודה היא הדורשת מלויה ללא הסתייגות. אברהם שומע צו — והוא מקבל ומציית.

במידת הדין אין דרך אחרת, פרט לקרבן האדם עצמו, כשאדם חוטא הוא כאילו מזמין את מידת הדין שתדון אותו. בחטאו הוא מאבד את זכותו האלמנטרית על עצמו. "כי ביום אכלך ממנו מות תמות", חטא — פירושו מיתה. מידת הדין אינה מוכנה לוותר. "אם תמצה עומק הדין — מי יעמוד לפניך בדין".

כשאדם מביא קרבן על חטאתו — הרי הוא חייב לראות עצמו כאילו הוא מוקרב על המזבח, באריקת חסד יחשוב כאילו דמו שלו מרק על המזבח ולא דם הבהמה שהקריב דמו שלו, דמו החם שמשך אותו לעבירה — הוא הטרק עתה על מזבח חטאתו. החלב הנאכל על המזבח — לא חלב הבהמה הוא, אלא חלבו שלו, החלב שסתם את לבו וטסרו

167

מחזור לראש השנה – ר' י"ד סולובייצ'יק

על התשובה

לידי החטא. רק בחסד ה' נפדה אדם מהקריב את עצמו וה' מזמן לו את האיל תחת בנו. ומשום כך, מופיע תמיד בכל הקרבנות (חוץ משני יוצאים מן הכלל) שם הוי"ה ולא שם אלקים — בקרבנות מתגלה מידת הרחמים.

כאשר מביא יהודי קרבן לכפרה, במה הוא מתכפר? האמנם באשם של שני שקלים? בוודאי לא! הכפרה באה לו בוידוי של הכרת החטא, שפירושה ביטול וחיסול עצמו, כגיעה וכפיפה מוחלטת, הקרבת עצמו, כל הויתו וכל מה שיש לו — — כאילו היה קרב על המזבח.

"והזרת בתשובה לפניך — וזהו כפרתי". החזרה בתשובה — היא הכפרה. היא שבאח "במקום" הקרבן שאני הייתי צריך להקריב עצמי על המזבח, היא תליפתו והרי כאילו אני עצמי הייתי שטוח על בני המזבח. "ויעלהו לעולה תחת בנו". ובתפילה אנו מבקשים שיוכור לנו "אפרו של יצחק", לא אפרו של איל, כי במצויו של דבר לא האיל הוא שהיה הקרבן, אלא יצחק.

זהו, איפוא, מהותו של וידי דברים שבקרבן. הוידי הוא הויה הקרבן הנפשי שאדם מקריב עצמו. "וזהו כפרתי" — הוידי הוא שהביא אותי לחיסול כל חיש שבי, נאותה מידה שהקרבן כלה על המזבח.

168

The story of the binding of Isaac, the *Akeldah*, is based on the concept of unconditional self-sacrifice. From one perspective, Judaism does not reject the idea behind human sacrifice *per se*. The Torah unequivocally renounces human sacrifice based upon Hashem's *quality of mercy*; His *quality of strict justice*, however, would indeed have dictated it. The Name of God that appears throughout the story of the *Akeldah* is thus אֱלֹהִים, the Name that represents the *quality of strict justice*. Only after the angel stops Abraham from harming Isaac does the Name יהוה, representing the *quality of mercy*, appear in the story for the first time. Up until then, the quality of strict justice had prevailed, according to which Abraham had no "right" to his son Isaac nor to derive any pleasure from his offspring; his son, in a sense, did not "belong" to him. The order to sacrifice him, then, was one which had to be fulfilled without any reservations. In a world of strict justice, the only acceptable behavior is for man to sacrifice himself, as he is entitled not even to his most elementary right, the right to his own self, and not to his own offspring (Teshuvah Lecture 1969).

<p style="text-align: center;">ספר הזכרון</p> <p>מציני רבינו זיל דעת המורה בענין קין והבל ⁴⁰ (ו)היה ⁴¹ עוצר בקולמוס מלומר מה שאמר על הרב זיל, גם בלעם אחר מתן תורה היה, הקריב פר ואיל שלמד בן מאומתנו. גם הוא לא היה לא מצרי ולא כשדי ולא גר בתוככם כאומתנו. עד שיעשה כמותם. קצרו של דבר אין על המורה השובה לפי שטתו.</p> <p style="text-align: center;">פרשת אחרי מות</p> <p style="text-align: right;">[פרק י']</p> <p>כתב רבינו זיל ⁴²: אמר המורה ⁴³ כי היו הכשדים מאסים הדם ויחשבוהו להם לטומאה. אבל יאכלו ממנו הרוצים להתחבר לשידים ולהתבאר (להם) [מהם] ⁴⁴ בעתידות. התורה הבינו לעולם להרוס בנייני סבלותם בהפך מחשבותיהם ⁴⁵; ולכן אמרה הדם באכילה ובחרה בו (להתהר) [להתהר] ⁴⁶ בהזאות. ולדוק ⁴⁷ על המזבח למפרה, ולכן אמר 'ונחתו פני בנפש האוכלת את הדם' ⁴⁸. כמו שאמר ⁴⁹ בנותן מזרעו למולך, שהוא מביא למין ממני ע"י, כי לא נאמר כן במצוה אחרת. ע"כ לשון המורה שהביא רבינו זיל, והשיב עליו ואמר ⁵⁰: 'אלה דברים מיושבים, אבל לשון הכתובים אינו אומר ⁵¹ כן, שתולה אסור אכילת הדם בנפש ⁵². כי נפש כל בשד דמו בנפשו הוא' ⁵³.</p> <p>50 עיין ה' אסורי מוכח פ"י הי"א. ובמהורות שו"ת צ"ח המעתיק פ"ט לעיני פ"ג ח"ב (כצ"ל: ולא ח"ב כפי שנוסח בעטות) פ"ל והערת החכם פונק דף 253; אך החכם פונק דן עם ב"מ ק"ן, תבל ושה ונראה, שאין צנינים לכאן.</p> <p>51 ונתן ע"ם שו"ת.</p> <p>1 ויקרא י"ז י"א. 2 ח"ג פ"ט. התחלת ע"ם אחריו; אח"כ מובא רק תוכן הדברים. 3 שו"ת: ולהתבאר מהם לעתידות. רבינו לפינו; ולהתבאר מהם העתידות. כ"ס: ולהתבאר מהן בעתידות. 4 רבינו לפינו: הבינו להם לעולם להרוס בעניני סבלותם בהפך מחשבותיהם. ורבינו בח"י: כמות התורה לעולם להרוס בנייני סבלותם בהפך מחשבותיהם. כ"ס: תבינו לעולם להרוס בנייני סבלותם בהפך מחשבותיהם. 5 שו"ת: ובחרה להסתר. רבינו: ובחרה בו להסתר (מהורות ר"ן, ותקפיה ומי"ם); וכן אצל ר' בדי ואברבנאל: להסתר. 'לסתר' שבמהורות אחרונות אינה אלא פנות. 6 כן הוא ברמב"ן במהורות ר"ן ותקפיה ואברבנאל ובר' בדי. ובמהורות: לזרק. 7 ויקרא י"ז י"א. 8 ויקרא כ"ג ג'—ד'. 9 הריטב"א מביא כאן לשון הרמב"ן בסו"ת ק"ל. 10 ב"ד"ש: שכם יאסרו חסדי בטעם האסור כי, 10' ויקרא י"ז י"א.</p> <p style="text-align: center;">— נח —</p>	<p style="text-align: center;">פרק ט</p> <p>בפרק ל"ב ⁴² ומן התימה הגדול, שיתעלם זה מעיני רבי זיל, אלמלא קנאת רוחו לאל כאשר אמרתיו. ומ"ם כשילקח דרך המורה, על פי אשר אמרתיו והנראה מלשונו זיל, יסתלק תשובות רבינו זיל; שאם המצרים, גם לדברי הרב זיל, והכשדים זכחו לשעירים, ועושי העגל זכחו לו, וגם האומות היו מקריבין ללכנה בכל ראשי חרש, ולשמש בעלותה בפעולות ידועות ⁴³. לא הקריבו מאלה הג' מינים רק משאר בעלי חיים כאריות ודובים ובהמות מדבריות כדרך מה שנזכר במה שזכר המורה ⁴⁴. ודבר (קין) [זח] היה קדום מאד [מימי] (מ)אנוש ⁴⁵ כמו שזכר בחבורו בראש הלכות ע"ו. וזה הבא אחריו אם הקריב קרבן לשם לבדו באותן הדורות לא כבני דורו שזכחו לאלהים אחרים, הנה הסכימה דעתו לדעת המקום, שצוה בזה אחר (התורה) [בתורה] ⁴⁶; וכן נאמר בקרבנו 'וירח ה' את ריח הניתוח' ⁴⁷. כדרך שנאמר אחר הצואה בו, וכבר כתב המורה בסוף ספרו ⁴⁸, בענין ספורי התורה, שבאו כלם לתועלת הכרחי אם לאמת דעת שהוא פנה מפנות התורה, או לתקון מעשה מן המעשים. אם כן אין קרבנו של נח לדעתו בא לפנה מפנות התורה, היא הרחקת עבודה זרה, שהיא גדולה מאד בעצמה, וגדולה מאד ועצומה אצל המורה, כאשר גלה בכמה מקומות ⁴⁹. ולכן לדעתו נדחית שבת בקרבנות, ואין לפי טעמו זיל, ודבר קין והבל, אלמלא שנתעלם</p> <p>42 שו"ת: כאן: כאשר כתבתי. 43 ברמב"ן לפינו: 'ולשמש בעלותה במזלות הידועים להם'. אמנם ברמ"ן (אבן תבון): 'ולשמש בעת זריחתו ובעת בואו במעלות ידועות' ובמ"ן (אלחרי"ן): 'ולשמש בעלותה ובחנותה במעלות ידועות מן המזלות'.</p> <p>44 מ"ן ח"ג, פ' מ"ה, ועיין גם פ"ל. 45 יש כאן טעות דמוכה. כי המעין בריש ה' ע"ו יראה, שהרמב"ם מסביר שם אין טעם ענין ע"ו. ואמר שיהיה זה כומן אנוש; ואינו מזכיר שם כלל את קין. — וגם הרמב"ן כשפסקה על הרמב"ם אינו מפקה טעין אלא מהבלי, שהוא אשר הביא קרבן בהמה. ונראה שפוסט, שהמלים 'ודבר קין' אינם אלא טעות המעתיק שהעתיק סמה שכתב להלן 'ודבר קין והבל זכרי', וזיל 'ודבר זה היה קדום מאד מימי אנוש זכרי'. וכן הוא בשו"ת: מימי אנוש. — ורצה להוכיח כאן, שענין ע"ו הוא קדום מאד, עוד מימי אנוש, ולת"ר קישית הרמב"ן שפסקה על המורה 'והנה נח בצאתו מן החבה עם שלשת בניו, אין בעולם כשדי או מצרי, הקריב קרבן וייסב בעיני ה' ואמר בו וירח ה' את ריח הניתוח'. — ורק אח"כ מפקה מהבלי. והריטב"א ניכ שפר הסדר הזה, שתי"רן מקדום ענינו של נח ואח"כ של הבל.</p> <p>46 ונתן ע"ם שו"ת. 47 בראשית ח' כ"א. 48 ח"ג פ"ג. 49 ח"ג פ"ט, נ"ל ועד.</p>
<p style="text-align: center;">פרק י</p> <p>ובמשנה תורה, כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר ¹¹. ע"כ. והאמנם, כי קשיית רבינו זיל מן המסוקים קושיא חזקה היא, אך כאשר נתתי את לבי בלשון שכתב על שם המורה ¹² שנשמט לו מלשון המורה מה שהוא עקר הבל, והוא מה שהיו חושבים הצאבה ¹³, שהדם הוא מזון השדים. ומפני ¹⁴ שהנפש החיונית דבק בדם ולא בבשר, והדם תומר לו, נתיחד אצלם לפי מחשבתם שהוא מזון לשדים יותר משאר מזונות; שהיה נחשב להם בשדים שהם נפשיים, לא גופים עבים, ולזה יחדו להם מה שהוא קרוב אל הנפש יותר, ולפיכך, לדעת המורה תלו הכתובים אסורו מצד הנפש, כי הוא הסבה המביאה למחשבת זו. ונחשב לכפרה גם כן, וחזו 'כי הדם הוא בנפש יכפר' ¹⁵ — 'נפש תחת נפש' ¹⁶. כן נראה דעת המורה לפי לשונו.</p> <p>11 דברים י"ב כ"ג. 12 צריך להיות כנראה: ראיתי שנשמט — או לשון דומה לזה. 13 כנראה אבן תבון, שבו השתמש הריטב"א מדובר כאן על הצאבה ולא על הכשדים. 14 מכאן ואילך לא נמצא במורה, אלא הוא הסבר שניתן ע"י הריטב"א לדברי המורה. 15 ויקרא י"ז י"א. 16 שמות כ"א כ"ג.</p>	<p>42 ח"ג פ"ט. התחלת ע"ם אחריו; אח"כ מובא רק תוכן הדברים. 43 שו"ת: ולהתבאר מהם לעתידות. רבינו לפינו; ולהתבאר מהם העתידות. כ"ס: ולהתבאר מהן בעתידות. 44 רבינו לפינו: הבינו להם לעולם להרוס בעניני סבלותם בהפך מחשבותיהם. ורבינו בח"י: כמות התורה לעולם להרוס בנייני סבלותם בהפך מחשבותיהם. כ"ס: תבינו לעולם להרוס בנייני סבלותם בהפך מחשבותיהם. 45 שו"ת: ובחרה להסתר. רבינו: ובחרה בו להסתר (מהורות ר"ן, ותקפיה ומי"ם); וכן אצל ר' בדי ואברבנאל: להסתר. 'לסתר' שבמהורות אחרונות אינה אלא פנות. 46 כן הוא ברמב"ן במהורות ר"ן ותקפיה ואברבנאל ובר' בדי. ובמהורות: לזרק. 47 ויקרא י"ז י"א. 48 ויקרא כ"ג ג'—ד'. 49 הריטב"א מביא כאן לשון הרמב"ן בסו"ת ק"ל. 50 ב"ד"ש: שכם יאסרו חסדי בטעם האסור כי, 50' ויקרא י"ז י"א.</p>

ספר מורה הנבוכים חלק שני פרק ל

...וממה שצריך שתדעוהו גם כן ותתעורר עליו, אופני החכמה בקריאת בני אדם קין והבל, והיות קין הוא ההורג להבל בשדה ושהם יחד אבדו אע"פ שהאריך לרוצח, ושלא התקיים המציאות אלא לשת, כי שת לי אלהים זרע אחר, הנה כבר התאמת זה...

תוספות מסכת שבועות דף ח עמוד א

ולרבי אלעזר הקפר דאמר נזיר חוטא הוא כו' - ואם תאמר והא לא איקרי חוטא אלא לפי שציער עצמו מן היין והשעיר אינו בא לכפר אלא על הטומאה ויש לומר כיון שעל ידי הטומאה בא לו שציער עצמו מן היין פעם שניה כדאמר בבזיר (דף ג. ע"ש) ששנה בחטא קרינ ביה וכפר מטומאתו ודוקא לרבי אלעזר הקפר אבל לרבינו אפילו נטמא במזיד הקרבן אינו בא על החטא דהא אפילו נטמא באונס דלאו חוטא הוא לרבינו ומאשר חטא על הנפש הוא לרבינו לשון חסרון כמו (מלכים א א) והייתי אני ובני שלמה חטאים וכמו (שופטים כ) אל השערה ולא יחטיא ולכל חטאתם ליכא לפרושי הכא לשון חסרון הוה דהא דומיא דפשעים כתיב.